

ЯК РУСИ КРАКІВ ЗАСНУВАЛИ¹.

I. Перше джерельне свідчення про місто

Найстаріша згадка про столицю середньовічної Польщі походить із 966 року, коли гóрод ще входив до Чеської держави. Міститься вона у подорожніх записках Ібрагіма ібн Йа'куба. При розповіді про західних слов'ян у них згадано анонічного болгарського правителя та тогочасних слов'янських володарів: чеського Болеслава I (правителя Праги, Богемії, Кракова), [велико]польського Мешка і ободритського Накона. «И царей их ныне четыре: царь – ал-Блгарин; и Бвйслав, царь Фраги и Бвймы и Кракв-а; и Мшка, царь севера; и Накур на крайнем западе... Что-же касается до земли Бвйслав-а, то длина ее от города Фраги до города Кракв-а – трехнедельный путь. И город Фрага выстроен из камня и извести и он есть богатейший из городов торговлею. Приходят к нему из города Кракв-а Русы и Славяне с товарами и приходят к ним (*жителям Фраги*) из страны Тюрков мусульмане и Евреи и Тюрки, также с товарами...»².

Цей фрагмент ілюструє важливе значення Кракова, розташованого на відомому за пізнішими джерелами міжнародному торговельному шляху з Поволж'я / Булгару до німецького Регенсбургу³. В «Студіях про раффельштеттенські мита» (900–913), які відбивали торгівельну практику 860–870-х років, згадані «слов'яни ж, які приходять від Русі або з Богемії для торгівлі»

¹ Тут термін «руси» вжитий у початковому значенні, тобто, «данські варяги».

Цей текст, під назвою «Гіпотеза про заснування Кракова данськими вікінгами», виголосив на науковому семінарії XII - ті «Ольжині читання» у прильвівському місті Винниках 23 липня 2017 року.

² *Вестберг Ф.* Коментарий на записку Ібрагіма ібн-Якуба о славянах. – С.-Петербург, 1903. – С.141-142,143-144.

³ *Дйба Ю.* Формування території “Руської землі” IX – X ст. у контексті функціонування трансєвропейського торговельного шляху Булгар-Київ-Регенсбург // *Минуле і сучасне Волині та Полісся...* – Луцьк, 2015. – Вип.55. – С.42-50.

(Sciavi vero, qui de Rugis vel de Voemanis mercandi causa exeunt)⁴. Тоді руси з півночі на баварське Подунав'я могли прямувати лише через околиці Кракова.

На жаль, із доступної мені літератури не зміг виявити публікації про археологічні знахідки з Кракова та його найближчих околиць IX ст. – першої половини X століть.

II. Легенда про Крака (за Кадлубеком)

Польська легенда про заснування Кракова вперше зафіксована у «Історії Польщі» (1205 р.) Вінцентія Кадлубека. У відповідності з тогочасною інтелектуальною модою в ній історія поляків розпочиналася від античної епохи. Правдоподібно, саме Кадлубек антропонім Krak перелицював на Gracchus, нав'язуючи таким чином до давньоримського політичного діяча Тіберія Гракха (†133 д. н. е).

Поляки, нібито розбивши галів, римлян та підкоривши данців⁵, обрали собі за князя Гракха (Крака). Після отруєння володаря престол посів його тезка, якого згодом проголосили королем. Для увічнення слави правителя після його смерти заснований ним город був названий його іменем. Однак Кадлубек наголосив, що деякі люди виводили назву міста від кракання ворон, які злетілись до тіла померлого короля⁶. У володаря залишились донька Ванда та два сини. Один із братів убив іншого і незаконно посів князівський престол⁷. Сестра закінчила життя самогубством, не бажаючи одружуватись із нелюбом.

Окрім імені героїв нічого оригінального, польського в цій легенді немає. Тут присутній фантастичний сюжет про жахливого смока, який жив в горі Вавелі⁸ і

⁴ *Прицак О.* Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг). – Київ, 1997. – Т.1. – С. 48. Руси доповідали на баварське Подунав'я віск, рабів та коней (*Назаренко А.В.* Немецкие латиноязычные источники IX–XI веков. – Москва, 1993. – С.65, 87).

⁵ *Kadłubek W.* Kronika polska. – Kraków, 1862. – S.39.

⁶ *Magistri Vincentii* episcopi Cracoviensis *Chronica Polonorum sive Originale regum et principum Poloniae* / Ed. A. Przezdziecki. – Cracoviae, 1862. – P.11-12. *Kadłubek W.* Kronika. – S.44.

⁷ *Kadłubek W.* Kronika. – S.39, 41; *Magistri Vincentii ... Chronica.* – P.5, 7.

⁸ Первісна назва цієї гори, на думку деяких дослідників, була *Stenna / Stebna Góra (Ślaski K. Wątki historyczne w podaniach o początkach Polski.* – Poznań, 1968. – S.33).

якого вбив Крак⁹. Образ цього тіложерця примандрував сюди із «Легенди про Олександра Македонського» (VII ст.)¹⁰.

Легендарні Крак та смок

(Bielski M., Bielski J. Kronika Polska. – Kraków, 1597. – S.29)

Основа краківської легенди запозичена з давньоукраїнської історії, через наш епос. Так, кількість дітей епічного Крака – два сини та донька – ідентична складові родини князя Руської держави Олега, який мав синів Аскольда та Діра,

⁹ *Kadłubek W. Kronika. – S.42.*

¹⁰ *Plezia M. Legenda o smoku wawelskim // Rocznik Krakowski. – Kraków, 1971. – T.42. – S.22-32.*

доньку Ольгу¹¹. А вбивство одного з синів другим – це перероблений сюжет про вбивство Олегом Аскольда¹².

Яким чином наші реалії потрапили до легендарної історії польського міста дозволяє зрозуміти народний переказ, збережений у західнопоморському селі Сухані поблизу Старгарда. Там є узгір'я, яке в XIX ст. називалось «Krakauberg. Według podania wznosił się tam ongiś zamek możnego rodu von Krakau. Ostatnimi potomkami tej rodziny mieli być dwaj bracia, którzy pałali do siebie nienawiścią i godzili wzajemnie na swe życie. Takie zbrodnicze postępowanie ściągnęło na nich karę bożą. Zamek Krakau został zniszczony od pioruna, a obaj bracia zakłęci w karły pokutują rzekomo na jego zwaliskach¹³.

Inne podanie związane ze wzgórzem opowiada o pięknej księżniczce, która w samo południe dnia sw. Jana (24 VI) ukazuje się na zwaliskach zamku. Za nią toczą się 24 wozy pełne zlota i bogactw¹⁴.

Легенди Кракауберга – це дещо перероблені народні оповідання із Пліснеська, величного гóроду на пограниччі Галичини та Волині, столиці князя Олега, бáтьківщини княгині Ольги / Олени¹⁵. Розташований він на горбогір'ї Вороняки, назва якого пов'язана з незвичним природним явищем. Тут відвіку гніздилися багатотисячні зграї ворон (згадані у пророчому сні київського князя Святослава в «Слові о полку Ігоревім (бл.1185 р.)¹⁶.

Збереглися декілька варіантів пліснеської легенди. За одним, переробленим якимсь львівським літератором в романтичному дусі та опублікованим 1854 р., київська княжна Олена мужньо оборонялась в пліснеському городі від татарських полчищ хана Батия. Допомагали їй в цьому два бояри, Ігор та

¹¹ Мицько І. Родовід княгині Ольги за європейським епосом // Другі «Ольжині читання». Пліснеськ. Львів. 14–15 червня 2007 року. – Львів, 2007. – С.2.

¹² Там само. – С.22.

¹³ За інший варіантом легенди їх можна було побачити на празник Іоанна Хрестителя (Die Volkssagen von Pommern und Rügen / Gesammelt von J. D. H. Temme. – Berlin, 1840. – S.192).

¹⁴ *Ślaski K. Wątki.* – S.34.

¹⁵ Мицько І. Пліснеськ – бáтьківщина княгині Ольги // Конференція «Ольжині читання». Пліснеськ. 10 жовтня 2005 року. – Львів, 2006. – С.61-81.

¹⁶ Шурат В. Вид Пліснеська в «Словѣ о полку Ігоревѣ» // Четверті «Ольжині читання» Пліснеськ. 16 травня 2009 року. – Львів, 2010. – С.70; Мицько І. Пліснеський сюжет «Слова о полку Ігоревім» // Там само. – С.26.

Ростислав; із яких перший загинув у бою¹⁷. Як бачимо, в цій пам'ятці дія була перенесена в хронологічно іншу епоху, з X ст. у XIII століття; брати княжни перетворились на бояр.

Ще більше переробок зазнав народний переказ, опублікований домініканським істориком Садоком Барончом у 1866 році. Редакція була здійснена у пропольському дусі, зокрема, замість братів / бояр був уведений образ героїчного польського королевича і т. п. Однак, тут зберігся надзвичайно важливий для нас фрагмент первісного епосу. У ньому Шолудивий Буняк зачарував царицю Олену: «Tu Caruso z swoim pałacem, skarbami i ludźmi zapadniesz się, raz tylko do roku na Wielkanoc i to na chwilę tylko ukażesz się na wierzchu ziemi z twoją okazałością i dobytками»¹⁸.

Друзки цієї нашої легенди зафіксовані і в Росії. Біля Пскова (запис 1878 р.) нібито «находился сад и погребы великой княгини, наполненные золотом и серебром. Но найти или видеть их можно только в ночь на Ольгин день (11-го июля)»¹⁹.

Наведені матеріали дають право стверджувати про закорінення нашої легенди на Помор'ї. Тамтешній топонім Krakauberg утворився не від назви привіслянського гóроду. Це смислова калька назви Вороняк («Кракаюча гора», кракаючі ворони на узгір'ї → Вороняки). Так само наш епос потрапив і до Кракова, назва якого за однією з версій постала також від цих кракаючих птахів²⁰.

¹⁷ Мицько І. Пліснеськ. – С.70.

¹⁸ Там само. – С.71. Використання у створеному 1205 р. творі Вінцентія Кадлубека пліснеської легенди вказує на те, що вона постала раніше цієї дати.

¹⁹ Там само. – С.69. В цьому регіоні Росії записані легенди про величезні каміння та скелі, які нібито вилетіли із прорваного фартуха Ольги (Там само). На польському Помор'ї таке ніби сталось із велетшами (Die Volkssagen. – S.228, 229). Відома там була і краківська легенда (Ibidem. – S.14). Див. також: Мицько І. До історії поширення у Європі переказів про княгиню Ольгу // П'яті «Ольжині читання». Пліснеськ. 7 травня 2010 року. – Львів, Броди, 2011. – С.6.

²⁰ В свою чергу, на основі краківської трансформованої легенди у нас виникла нова. Вона збереглась в формі російської біліни «Королевичі з Крякова» «В преданиях о князе Краке рассказывается о междоусобице его сыновей, одного из которых зовут также Крак, – тот же сюжет использован в былине «Королевичи из Крякова», в которой один из братьев Петр – тезка своего отца, при этом польские королевичи оказываются «святорусскими богатырями» (Анисимов К. А. В поисках Олеговой Руси. – Москва, 2013).

Закоріненню частини пліснеського епосу в Кракові, можливо, сприяло і те, що батько святої Ольги князь Олег мав до нього якийсь стосунок. Адже в одній із билін епічний двійник нашого правителя Ілля Муромець звільнив місто від облоги, за що горожани навіть запрошували його на правління²¹. В іншій взагалі йде мова про народження князя у Кракові²².

III. Інші варіанти краківської легенди

Більше місця присвятив засновнику Кракова Ян Длугош у своїй «Річниках, тобто хроніках славного Польського королівства», написаних упродовж 1445-1480 років. Історик дещо переробив відповідні сюжети Кадлубека. У нього Крак був римлянином, який розбивши галів в Панонії²³, переселився на землі давньої Польщі, заснував Краків²⁴ та вбив смока²⁵. За іншою наведеною істориком версією легенди, такий героїчний чин здійснив син володаря, Крак II. Аби самому успадкувати престол молодший брат Лех II під час полювання вбив старшого, Крака II.

Ян Длугош також стверджував про панування Крака I і в Чехії, де він мав трьох дочок²⁶.

Про чеського тезку краківського героя розповідається у написаній 1125 р. «Чеській хроніці» Козьми Празького. Тут йдеться про суддю Крока, засновника одноіменного чеського міста, батька легендарної прародительниці чеських правителів Лібуші²⁷. «Среди таких людей (авторитетних і правдивих – *І.З.*) выделялся некий человек, по имени Крок, его именем назван град, зарослый теперь уже деревьями и расположенный в лесу, что близ деревни Збечно»²⁸. Далі

²¹ Песни, собранные П. В. Кириевским. – Москва, 1862. – Ч. 1. – Вып. 4. – С. 4.

²² Песни, собранные П.Н. Рыбниковым. – Петрозаводск, 1864. – Ч.3. – С.13. За архаїчність вказівок на зв'язок Олега / Іллі Муромця з Краковом говорить наступна обставина – привіслянська столиця вічноворожої до Росії держави згадана тут в позитивному ключі.

²³ *Długosz J. Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego.* – Warszawa, 1961. – Ks.1-2. – S.187.

²⁴ *Ibidem.* – S.188.

²⁵ *Ibidem.* – S.188-189.

²⁶ *Ibidem.* – S.186-190.

²⁷ *Козьма Празский.* Чешская хроника. – Москва, 1962. – С.35-36.

²⁸ Там само. – С.35.

розповідається про вибір Крока на суддю, про його трьох дочок Казі, Тетку та Лібушу. Остання успадкувала батькову посаду, а одружившись із пахарем Пржемислом, заснувала чеську правлячу династію (княжна Ольга, взявши за чоловіка невідомого нам за походженням скандинава Ігоря, також заснувала династію, руську).

Зі згаданим у Козьми Празького та Вацлава Гаєка Кроковом пов'язують чеське місто Краков, найдавніша згадка про яке (разом з Rousinov-им !) походить із 1358 року²⁹. Його нібито заснували полонені поляки, взяті в полон чехами при захопленні Гнезна в 1066 році.

Більше про Крока йдеться у багатій на видумки та хронологічні неточності «Чеській хроніці» 1541 р. Вацлава Гаєка з Лібочан. У нього розповідається про двох легендарних Кроків, чеського суддю та польського – сина Леха, брата Чеха. Лех спершу був володарем Куржімського краю, звідки зі своїми приближеними помандрував до Польщі. Поряд із заснуванням польського Кракова³⁰ на честь Крака, Гаєк називає чеське місто Krokouiv / Krokoves, яке нібито отримало свою назву від чеського володаря Крока³¹.

За хроністом, після смерті польського князя Леха успадкував трон його син Крок, названий на честь чеського правителя³². А коли вже той упокоївся, залишилися донька Ванда та сини Крок II і Лех II³³. Останній вбив брата під час полювання на дика³⁴.

У хроніці Гаєка вказаний батько чеського Крока – якийсь Глед («*Kroka, syna Hledova*»)³⁵, що може бути zdeформованою формою імені батька Гаральда Клака – Гальфдан. Адже таке чуже для чеської антропонімії ім'я – Гал[ьф]дан, тобто

²⁹ Historie Krakova <http://www.obec-krakov.cz/informace-o-obci/historie/> з посиланням на: Profous A. Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. – Praha, 1949. – Díl 2. – S.358 – 359; Renner J. Popis politického a školního okresu rakovnického. – 1902; Kočka V. Dějiny Rakovnicka. – Rakovník, 1935.

³⁰ Václav Hájek z Libočan. Kronika česká I. Úvod. – Praha, 1918. – S.73.

³¹ Ibidem. – S.74.

³² Ibidem. – S.79.

³³ Ibidem. – S.116.

³⁴ Ibidem. – S.119.

³⁵ Václav Hájek z Libočan. Kronika česká I. Úvod. – Praha, 1918. – S.69. У першодруці «Hlediova» (Václav Hájek z Libočan. Kronika česká . – Praha, 1541. – F. III / a.).

«Напівдан» – Гаєк надав певному видуманому персонажеві своєї історії («*Toho času Domaboj a Haldan, dva bratři, synové Hruobovi, svadili se s Kasuřany, jenž byli Německého rodu*»³⁶).

Легендарний Крак фігурує також у інших середньовічних пам'ятках. За мекленбурзькою легендою, опублікованою 1753 року, тамтешній міфічний правитель V ст. Crogus / Cogsico також воював у Галії та Італії³⁷. У латиномовному варіанті «Баварської хроніка» Йоганна Авентина (між 1519 та 1521 рр.) фігурують слов'янські королі Чех і Крок (Zecho et Crogus)³⁸, у німецькомовному (між 1526 та 1533 рр.) – вже три слов'янські брати-королі: богемський Zecho, польський Cracau та моравський Meimarar³⁹.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в польському, а відтак і чеському епосі, фігурує Крак – легендарний засновник привіслянського міста Кракова. Цей епонім звуково та сутнісно близький до прізвиська певного непольського правителя.

IV. Славний норман

Отож, у 826 р. данець Гаральд Клак (Harald Klak Halvdansson), зі своєю ріднею та двором, перший зі скандинавських правителів прийняв християнство⁴⁰. Володарював він у частині Ютландії, центром якої було м. Гадеби, розташоване при найбільшому на півострові волоці. Змінив релігію Клак на чужій землі, фактично під тиском обставин та франкського короля Людовіка

³⁶ *Václav Hájek z Libočan. Kronika. – 1918. – S.91.*

³⁷ *Buchholtz S. Versuch in der Geschichte Herzogthums Mecklenburg. – Rostock, 1753. – S.67-68.*

³⁸ *Venedorum Reges Zecho et Crogus loca a Sueuis et Boiis deserta invaserunt et aduc possident (Johannes Turmair's, genannt Aventinus, sämtliche Werke. – Bd. 2. – Annales ducum Boiariae. – Bd.1. – Buch I – IV / Hrsg. von Sigmund Riezler. – München, 1882. – S.330).*

³⁹ *Die windischen künig (drei brüeder: Zecho, Cracau und Meimarar oder kurz Marar) namen der Baiern und Schwaben verlaßne land ein: Zecho Beham, Cracau Polen, Meimarar Merhern; nenten die lant nach inen, gaben in ander nām, hetten vor Schwaben in der g'main gehaissenn. (Aventius J. Johannes Turmair's, gennant Aventinus, sämlische Werke. – Bd.5. – Bayerische Chronik. – Bd.2. – Buch III-VIII. – München, 1886. – S.4).*

⁴⁰ *Рыбаков В. В. Хроника Адама Бременского и первые христианские миссионеры в Скандинавии. – Москва, 2008. – С.47-86; Ненарокова М. Эпизод крещения Харальда Клака как «словесная икона» // *Cursus Mundi: человек Античности, Средневековья и Возрождения.* – 2010. – N3. – С.162-172.*

І. Не змігши вберегти свій престол, Гаральд наступного року на сталі перебрався до Фризії, до подарованого королем графства Рюстрінгена⁴¹. Подальша його доля невідома, можливо, як й інші тогочасні данські варяги, він подавався у пошуках здобичі на чужі землі. Знаємо, що помер у Фрисландії десь між 846 та 852 роками.

За давніми матеріалами був Гаральд дядьком⁴² або братом Рьоріка Ютландського⁴³, якого є підстави ототожнювати з Рюриком наших літописів.

У сучасних джерелах рюстрінгенський данець відомий як Гаральд⁴⁴. Півстоліття по смерті йому починають додавати ще прізвище Клак⁴⁵. Воно фігурує, зокрема, у «Крузі Земному» Сноррі Стурлусона (†1241)⁴⁶ та «Пасмі про синів Рагнара» (бл. 1300 р.)⁴⁷. Цей антропонім розшифровують як «той, що

⁴¹ Рюстрінген вперше згадується в 787 р. як Rustri. У XII ст. тамтешніх фризів називали рустрами (*Гельгольд*. Славянская хроника. – Москва, 1963. – С. 184). Існує гіпотеза про походження від них етноніму «русь» (*Беляев Н. Т.* Рорик Ютландский и Рюрик Начальной летописи // *Seminarium Kondakovianum*. – Прага, 1929. – Т.3. – С. 248-252). Не сприймає її Сергей Нікалаев, із мовознавчого погляду та тому, що рустри були маловідомим племенем (*Николаев С.* Семь ответов на варяжский вопрос // *Повесть временных лет*. – С.-Петербург, 2012. – С.412-413).

Частиною Рюстрінгії є *Vutjadingen*. Назва топоніму близька до «Будутинѣ вѣси» / Будятич, розташованої поблизу Володимира-Волинського (*Дибя Ю.* Батьківщина святого Володимира. Волинська земля у подіях X століття (Міждисциплінарні нариси ранньої історії Руси-України). – Львів, 2014. – С.29-405).

⁴² *Пчѣлов Е.* Рюрик. – Москва, 2010. – С.149-151; [*Николаев С. Л.*] Рюрик // *Повесть временных лет* / Пер. с древнерусского Д. С. Лихачева, О. В. Творогова. – С.-Петербург, 2012. – С. 247-251; Рёрик Ютландский: материалы к биографии (подготовил *С. Л. Николаев*) // Там само. – С.469-475.

⁴³ Деякі дослідники говорять про існування в той час двох діячів-тезок Гарольдів. Перший із них охрестився в 826 р., другий – мав за брата Рьоріка Ютландського (*Рыбаков В.* Хроника. – С.74-85).

⁴⁴ <http://fmg.ac/Projects/MedLands/DENMARK.htm#Halfdandied810B>

⁴⁵ *Рыбаков В.* Хроника. – С.47.

⁴⁶ «Мать Рагнхильд, Тюррни, была дочерью Клакк-Харальда, конунга в Иотланде, и сестрой Тюры Спасительницы Дании, жены Горма Старого, конунга датчан, который правил Датской Державой в то время» (*Стурлусон С.* Круг земной. – Москва, 1980. – С.40); *Рыбаков В.* Хроника. – С.47.

⁴⁷ «Горм взял государство после своего отца и взял в жены Тюри, которую называли Спасительница Данмёрка, дочь Клакк-Харальда, конунга в Йотланде... Еще когда Сигурду было двенадцать лет, он убил на поединке берсерка, которого звали Хильдибранд, и дюжину вместе с ним. После этого Клакк-Харальд выдал за него замуж свою дочь, Ингибьёрг» <http://norse.ulver.com/src/forn/ragnarssynir/tu.html> У данській «Роскільдській хроніці (бл.1140) Гарольд Синезубий (†987), який увів у Данії християнство, названий Клаком (*Рыбаков В.* Хроника. – С.264). Переплутуванню цих двох діячів, правдоподібно, сприяла однаковість імен,

вривається з тріском», або виводять від давньоскандинавського «Clack» (теркотіння птаха)⁴⁸. Деякі перекладають його як «Ворон»⁴⁹.

У шведському с. Клагсторпі (Klagstorp) існувала легенда про те, що воно названо на честь Гаральда Клака, який жив неподалік від нього⁵⁰ (насправді він ніколи не був в цьому регіоні). Мені не вдалось дійти до наукових джерел цієї інформації. Тому важко сказати, чи це фрагмент якогось скандинавського епосу, чи новіша літературна традиція, яка виникла під впливом назви села та польсько-чеської легенди.

V. Свідчення Життя св. Мефодія

Певним посереднім доказом тотожності Крака з Гарольдом Клаком може стати фрагмент Життя Мефодія (†885). Загальноприйнятим є датування цього агіографічного твору на час невдовзі після смерти святого, тобто наприкінці IX століття⁵¹. Однак, як підмітили дослідники, у ній присутні неточності та невідповідності реаліям того часу. Так, зокрема, на початку V глави «вопреки истине, сообщается, что организатором моравской миссии в 863 г. был не только Ростислав, но и Святополк, активный враг богослужения на славянском языке»⁵², а вся XIII глава є «поздней интерполяцией, не содержащей подлинных исторических фактов»⁵³.

Не має зв'язку з реальним життям Мефодія і певний епізод. «Когда же пришел в дунайские края король венгерский захотел увидеть его, и (хоть) некоторые говорили и предполагали, что не уйдет от него без мучения, пошел к нему; он же, как подобает владыке, принял его честно и славно и с веселием. И побеседовав с ним, как подобает таким мужам вести беседы, отпустил его,

уявне породичання і те, що перший із них першим із данських правителів прийняв християнство, а другий фактично увів його в Данії.

⁴⁸ <https://da.wikipedia.org/wiki/Klak>

⁴⁹ Головнієв А. В. Антропология движения (древности северной Евразии). – Екатеринбург, 2009. – С.249, 251

⁵⁰ https://sv.wikipedia.org/wiki/Harald_Klak

⁵¹ Бернштейн С. Б. Константин-Философ и Мефодий. – Москва, 1984. – С.29.

⁵² Там само. – С.27.

⁵³ Там само. – С.119.

обласкав и поцеловав с дарами великими и сказал ему: «Всегда поминай меня, честный отче, в святых молитвах твоих»⁵⁴.

В часи Мефодія королем іменували лише правителя Франкської держави. А угорці-погани з'явилися на Дунаї десять років після смерті святого. Можливо, тут маємо справу з переробленим легендарним сюжетом про відвідання св. Адальбертом двору правителя угорців Гейзи та охрещення його сина Стефана.

Вказаних помилок не могли допуститись сучасники Мефодія. Такі недоречності засвідчують створення житія пізніше, принаймні, після смерті учнів святого. Та й найдавніший відомий список пам'ятки походить аж із перелому XII та XIII століть⁵⁵.

Цікавим для нас є наступний сюжет. «Очень сильный языческий князь, сидящий на Висле, поносил христиан и делал им вред. И, послав к нему, (Мефодий) сказал: «Сын, хорошо бы тебе креститься по своей воле на своей земле, чтобы не был ты крещен насильно в плену на чужой земле, (когда так будет), вспомнишь обо мне». Как и стало»⁵⁶.

Тут не вказано ні місце проживання князя, ні його ім'я, ні дати події. Тобто, відсутні елементи, які конче потрібні були б для доказу достовірності вістки, тобто, для підтвердження святости чинів рівноапостольного. Звідси можна стверджувати, що цей епізод у дійсності не стосувався Мефодія. І висловити припущення, що під новонаверненим «сильним князем, який сидів на Віслі» йшлося про данця Гаральда Клака, охрещеного також не на своїй землі.

На завершення декілька слів про географічні та історичні обставини, які могли сприяти перебуванню данця Гаральда Клака на місці майбутнього Кракова.

Закорінення у цій привіслянській місцині данців-варягів відповідало б їхній загальноєвропейській тактиці – захоплення островів на ріках та перетворення їх на операційні бази. В давні часи тамтешній Вавель мав характер острова,

⁵⁴ Там само. – С.101, 170-171.

⁵⁵ Сказания о начале славянской письменности / Вступительная статья, перевод и комментарии Б.Н. Флори. – Москва, 1981. – С.9.

⁵⁶ Там само. – С.99, 161.

оточеного декількома руслами Вісли⁵⁷; ще в XVI ст. місто оточували болота⁵⁸. На польських землях в давні часи відомі такі торговельно-оборонні острови як Тумський у Вроцлаві на Одрі при переправі, Ледніцький озерний острів. Аналогічну функцію виконувала тоді ж Мала Страна в Празі⁵⁹.

Краків був важливим торговельним вузлом, де сходились дві важливі транспортні артерії. Перша – по Віслі, з півночі на південь. Друга – з Поволж'я на захід. Ця була від Києва річковою, а вже від Кракова до Праги – сухопутною.

Гаральда Клака могли супроводжувати фризи, трансєвропейські торгівці, відомі будівництвом емпоріїв (оборонних поселень для купців), факторій, міст та фортець в устях Лаби, Везера, Райна. Оскільки в себе на батьківщині ці підлеглі Клака добували високоякісну сіль⁶⁰, тому могли бути зацікавлені в освоєнні давніх соленосних районів навколо Кракова та на нашому Підгір'ї.

У цьому зв'язку потрібно згадати такий вікінгський данський емпорій І половини IX ст. як Трусо, на правому березі віслянської дельти, на землі прусів⁶¹. Через нього проходив бурштиновий шлях на Південь Європи. Переважна більшість скарбів дирхемів / щелягів, виявлених в його околиці, теж походила з І половини IX століття. Не виключено, що вони потрапили сюди через вже освоєваний варягами бузько-віслянський шлях.

Перебування вікінгів на Віслі у першій половині IX ст. засвідчує «Опис градів і земель на північ від Дунаю» Географа Баварського, створений у 860-х роках. Група «Вісляни» тут розміщена серед торговельних корпорацій, об'єднаних за місцем походження чи контролю над певними регіонами: «... *Ruzzi, Forsderen Liudi, Fresiti, Serauici, Lucolane, Ungare*⁶², *Vuislane, Sleenzane civitates*

⁵⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_Krakowa На жаль, через відсутність в інтернеті та львівських бібліотеках не зміг ознайомитись із професійними архітектурними публікаціями про початки Кракова.

⁵⁸ *Potkański K.* Kraków przed Piastami. – Kraków, 1897. – S.35.

⁵⁹ *Pranke P., Siemianowska E.* Handel solą w okresie od IX do XI wieku na terenie Europy Środkowej// *Mare Integrans. Studia nad dziejami wybrzeży Morza Bałtyckiego.* Т. 7: Migracje. Podróże w dziejach, Starożytność i średniowiecze. – Toruń, 2015. – S.230-25.

⁶⁰ *Pranke P., Siemianowska E.* Handel. – S.248.

⁶¹ *Leciejewicz L.* Normanowie nad Odrą i Wisłą w IX – XI wieku // *Kwartalnik historyczny.* – 1993. – Т.10. – N4. – S.56-57.

⁶² Угорці вставлені були в цю групу, бо були тоді ще кочівниками.

XV.....»⁶³. «Руси» – це данці з Фрисландії. «Керівні люди», відомі у східних авторів як варязька група Луда'ана. «Фризи» – корінні мешканці фрисландського узбережжя Північного моря – від VII ст. і до XII ст. були головними посередниками у торгівлі між Північною та Південною Європою. «Серавичі» жили на нижньодунайському Острові Русів і контролювали землі обабіч цієї ріки. «Луколяни», осівши у Лукомор'ї, охоплювали своїм впливом придніпровський регіон від Чорного моря до Києва⁶⁴. Після ще не осілих угорців та перед слензянами з їх п'ятнадцятьма поселеннями, записано «безгородних» вісян. Тобто, мова йшла тут не про місцевих мешканців, а ще не «оземелених» варягів, воїнів та купців.

Так виглядають зібрані матеріали на користь твердження про заснування у середині IX ст. данцем Гаральдом Клаком поселення на Віслі. Ім'я цього правителя дало назву городу, прийнявши зрозумілішу для слов'янського оточення форму (Klak → *Klakow → Krakow). Остаточним доказом моєї гіпотези, сподіваюсь, стануть виявлені згодом польськими археологами тогочасні данські артефакти.

© Ігор Мицько

Львів, 17 липня 2017 року

⁶³ *Войтович Л.* «Баварський географ»: Проблеми ідентифікації слов'янських племен // Треті «Ольжині читання». Пліснеськ 31 травня 2008 року. – Львів, 2009. – С. 4.

⁶⁴ *Мицько І.* Легендарне плем'я словен // Сайт «Збруч». – Львів, 2016. – [HTTP://ZBRUC.EU/NODE/53234](http://zbruc.eu/node/53234)